

Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai

5.

Általános anyagszerkezeti ismeretek
Anyagcsaládok: fémek, kerámiák

Tankönyv
fejezetei:
9-11

HF:

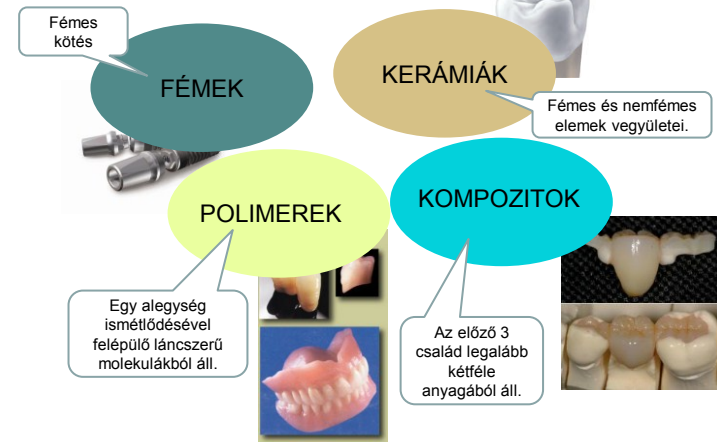
3. fej.:
3-5, 8, 10, 12, 14,
18

Kiemelt témák:

- ❖ Ötvözetek fázisdiagramjai
- ❖ Martenzit fázis
- ❖ Fémek és kerámiák szerkezetének összehasonlítása
- ❖ Cirkon (ZrO_2)

1

Fogászati anyagok fajtái

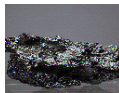

2

Fémek

Tulajdonságai:

- gyakori anyag; változatos tulajdonságúak
- viszonylag nagy sűrűség
- szobahőmérsékleten szilárd (kivéve Ga és Hg)
- viszonylag nagy szívósságúak és szilárdságúak
- viszonylag jól alakíthatók
- hajlamosak a korrózióra (kivéve a nemesfémek)
- ötvözéssel tulajdonságaik jól befolyásolhatók
- jó hő- és elektromos vezetőképesség
- fémes szín
- nagyrészt nem biokompatibilisek

amorf
fémüveg!

Szerkezete:

- fémes kötés
- színfémekben azonos méretű atomok
- kristályos (leggyakrabban hexagonális, vagy köbös)*
- polikristályos**

Alkalmazási példák:

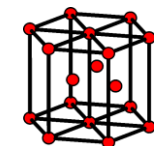
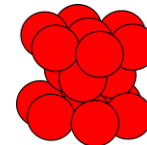
- koronák, hidak
- implantátumok
- tömés
- fogszabályozó készülékek

Előállítás: olvasztás, öntés

3

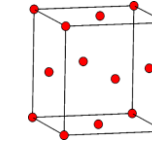
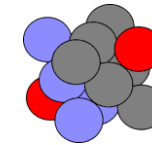
*Miért gyakori a hexagonális és köbös rács a fémeknél?

Egyforma gömbök illeszkedése!

szoros illeszkedésű
hexagonális (hcp)

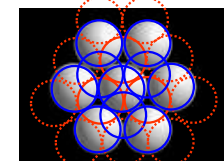
pl. Ti, Cd, Co, Zn, ...
térkitöltési
tényező: 74 %

szoros illeszkedésű köbös
(lapcentrált köbös, fcc)

pl. Ag, Au, Pt, Al, Cu, Ni, ...

74 %

kevésbé szoros
illeszkedés: pl.
tércentrált köbös (bcc)

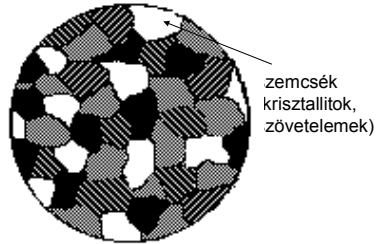
pl. Fe, Cr, ...

68 %

4

**Polikristályos szerkezet

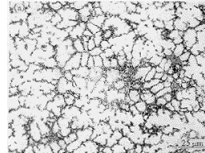
Szövetszerkezet, mikrostruktúra:

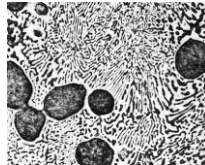
Szövetszerkezet vizsgálata:

- csiszolás durvabb/finomabb
- kémiai maratás
- mikroszkópi megfigyelés (fémmikroszkóp)

homogén szövetszerkezet

heterogén szövetszerkezet

5

Fémötvözetek Cél: tulajdonságok javítása, pl.

- korrózióállóság javítása, pl. Fe, Ni, Co, ...+Cr
- nagyobb keménység, merevség elérése, pl. Au+Cu
- fém-kerámia adhézió növelése, pl. nemesfém+Fe, Sn, In

Osztályozás:

- fém+fém, pl. Fe+Cr
- fém+nemfém, pl. Fe+C
- használat szerint (pl. inlay, korona, ...)
- alap elem szerint (arany alapú, palládium alapú, ...)
- komponensek száma (biner, terner, kvaterner,...) szerint
- 3 fő elem szerint (pl. Au-Pd-Ag, Ni-Cr-Be, ...)
  - szilárd oldat
  - eutektikus ötvözet
  - peritektikus ötvözet
  - fémvegyület

6

Ötvözési arányok:

• tömeg% $c_{m,1} = \frac{m_1}{m_1 + m_2} \cdot 100\%$

• mól% $c_{v,1} = \frac{V_1}{V_1 + V_2} \cdot 100\%$ → tulajdonságok!
(Pl. Ni-Cr-Mo-Be ötvözet: Be 1,8 súly% ↔ 11 mól%)

Átszámoláshoz:

$$c_{v,1} = \frac{c_{m,1} \cdot M_2}{c_{m,1} \cdot M_2 + c_{m,2} \cdot M_1} \cdot 100\% \quad c_{m,1} = \frac{c_{v,1} \cdot M_1}{c_{v,1} \cdot M_1 + c_{v,2} \cdot M_2} \cdot 100\%$$

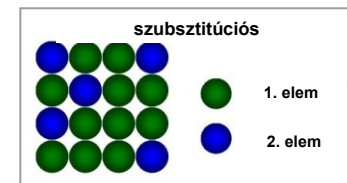
Átlagsűrűség: $\bar{\rho} = \frac{\rho_1 \cdot \rho_2}{c_{m,1} \cdot \rho_2 + c_{m,2} \cdot \rho_1}$

7

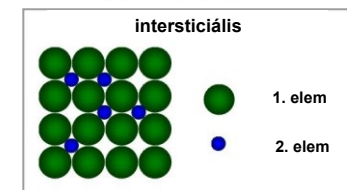
Szilárd oldat (elegykristály)

Mind folyadék fázisban, mind szilárd fázisban jó oldódás →

homogén szövetszerkezet

pl. Cu-Ni, Pd-Ag, Au-Cu, ...

pl. Fe-C, CP Ti (O, C, N, H), ...

(CP: kereskedelmi tisztaságú)

8

Oldhatóság feltételei szubsztitúciós szilárd oldatra:

- atomok mérete ne nagyon különbözzön (< 15%)
- azonos kristályrács típus
- hasonló elektronegativitás
- vegyérték azonos, vagy az „oldószer” vegyértéke nagyobb

fém	atom átmérő (nm)	rács típus	elektro-negativitás
Au	0,2882	fcc	2,4
Pt	0,2775	fcc	2,2
Pd	0,2750	fcc	2,2
Ag	0,2888	fcc	1,9
Cu	0,2556	fcc	1,9
Ni	0,25	fcc	1,8
Sn	0,3016	tetragonális	1,8

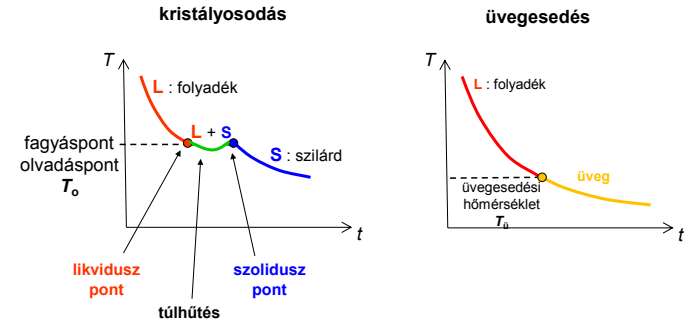
Oldhatóság feltételei intersticiális szilárd oldatra:

- „oldott” atom mérete jóval kisebb
- „oldott” anyag mennyisége kicsi (< 10%)

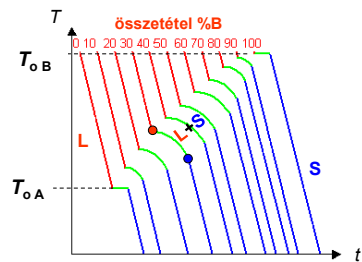
Szilárd oldat tulajdonságai:

Rugalmassági határ, szilárdság, keménység nő,
képlékenység csökken, pl. Au-Cu(5 tömeg%)

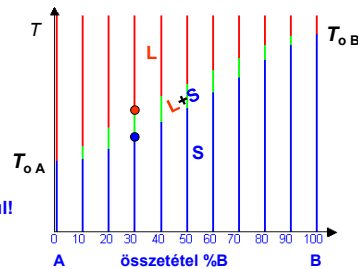
Tiszta fémolvadék lehűlési görbéje

Szilárd oldat lehűlési görbéje

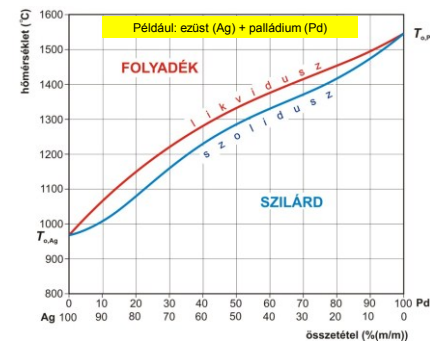
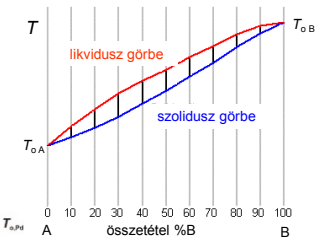

fázisdiagramja

Egyensúlyi állapotokon keresztül!
= végtelenül lassú hűtés

Egyensúly!

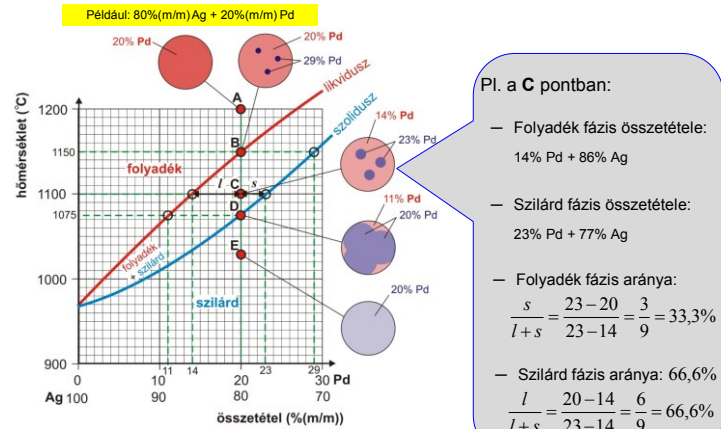
9

10

11

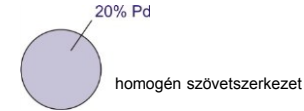
12

Fázisok arányának, összetételének meghatározása

13

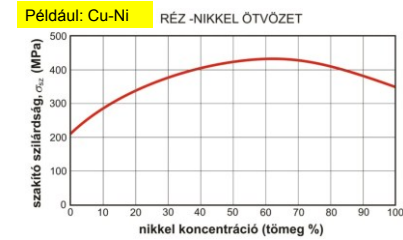
Egyensúlyi állapotokon keresztül = végtelenül lassú hűtés

**Nem egyensúlyi állapotokon keresztül
= ésszerű sebességű hűtés**

Ötvözés hatása a tulajdonságokra

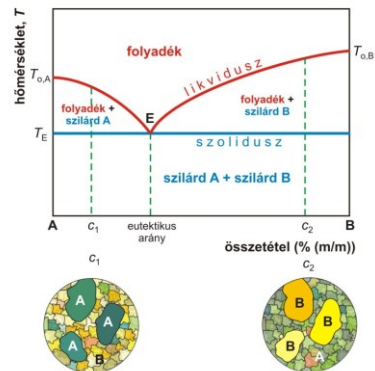
14

Eutektikus ötvözetek

Szilárd fázisban teljes oldhatatlanság →

színfém krisztallitok →

heterogén szövetszerkezet

Például:

77% H_2O +23% NaCl :

$$T_E = -21^\circ\text{C}$$

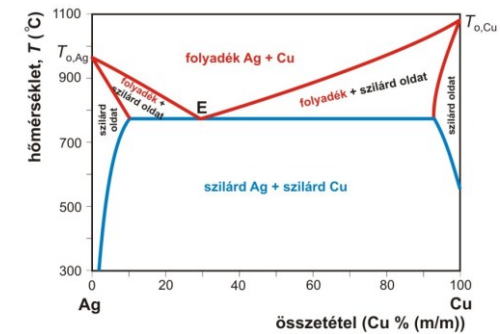
Wood-fém (Bi-Pb-Cd-Sn):

$$T_E = 68^\circ\text{C}$$

$>230^{\circ}\text{C}$

15

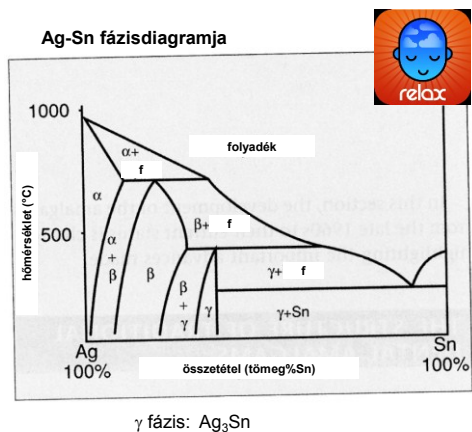
Pl. Ag-Cu

16

Amalgám

tipikus összetétel	
fém	%(m/m)
Hg	50
Ag	34
Sn	13
Cu	2
Zn	1

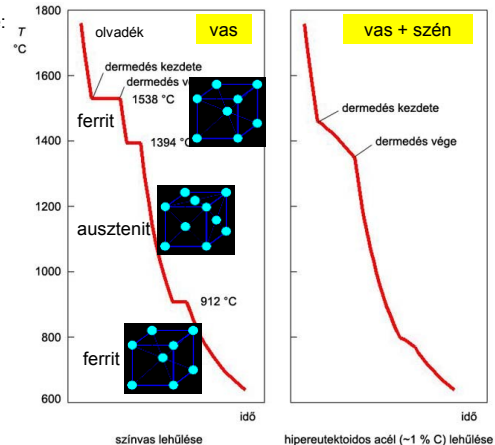

17

Egy exotikus fázis – martenzit

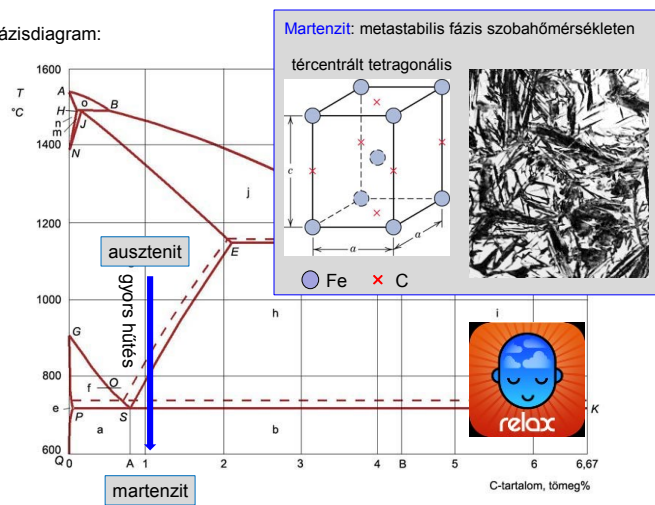
Példa: vas-szén ötvözet

Lehülési görbe:

18

Fázisdiagram:

19

Kerámiák

Definíció: fémek és nemfémek vegyülete (vannak kivételek!)

Tulajdonságai:

- közepes sűrűség
- szobahőmérsékleten szilárd
- nagy merevség, keménység, de nem jól alakíthatók, törékenyek
- nagy hő- és korrózióállóság
- gyenge hőszigetelés
- rossz hő- és elektromos vezetőképesség
- változatos optikai tulajdonságok
- biokompatibilitás

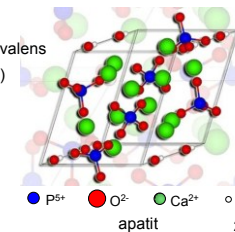

Szerkezete:

- főként ionkötés, kisebb részben kovalens
- különböző méretű ionok (általában)
- kristályos v. amorf

Alkalmazási példák:

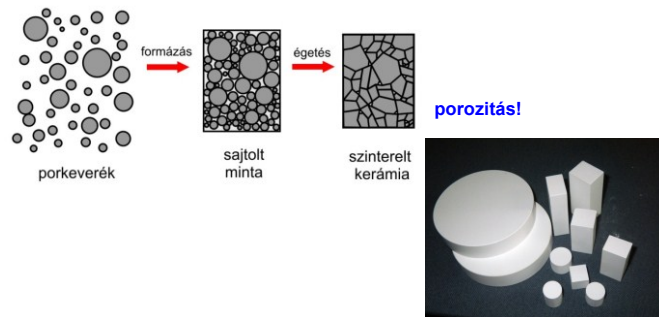
- koronák, hidak
- gyökérstift
- cementek
- csiszolóanyagok

20

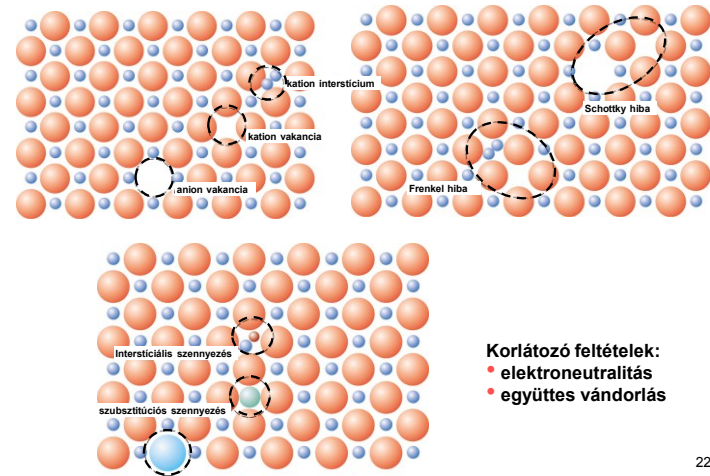
Előállítás: égetés, szinterelés

Üvegkerámia: Amorf üveg → kristály átalakulás magas hőmérsékleten
⇒ nagyon finom szemcsés polikristályos anyag

21

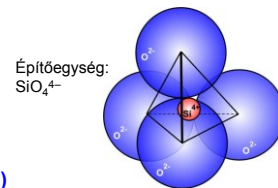
Hibák:

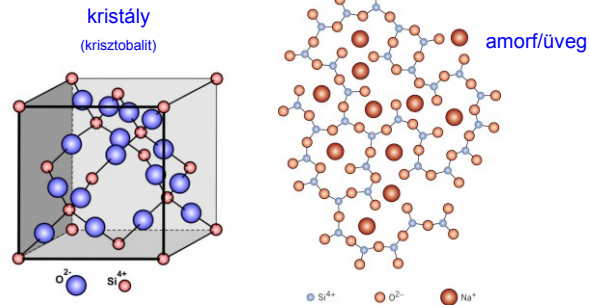
22

Szilikátok

Meghatározó elemek: Si és O

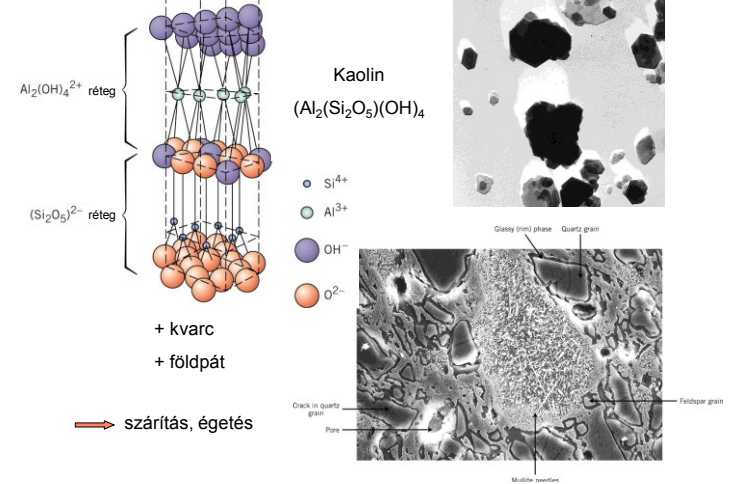

• Szilícium-dioxid (SiO_2)

23

• Porcelán (hagyományos)

Oxid kerámiák

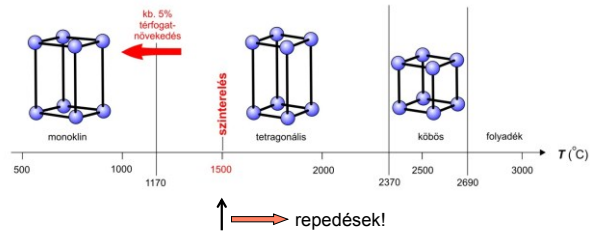
• Cirkónium-dioxid (ZrO_2 , cirkon)

Tulajdonságok (tömrre szinterelt állapotban):

- fehér
- sűrűsége kb. 6 g/cm^3
- nagy szilárdságú és nagy szívósságú, merev, kemény (l. később)

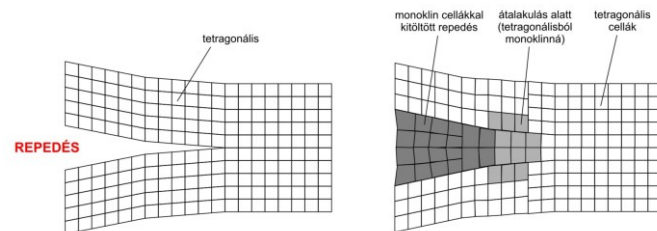
Előállítás:

- cirkonhomokból ($ZrSiO_4$)
- drága tisztítási eljárások, de hafniumoxid marad kb 1%-ban (radioaktivitás $<1 \text{ Bq/g!}$)
- hideg v. meleg sajtolás, szinterelés

25

A cirkon „önjavító” képessége:

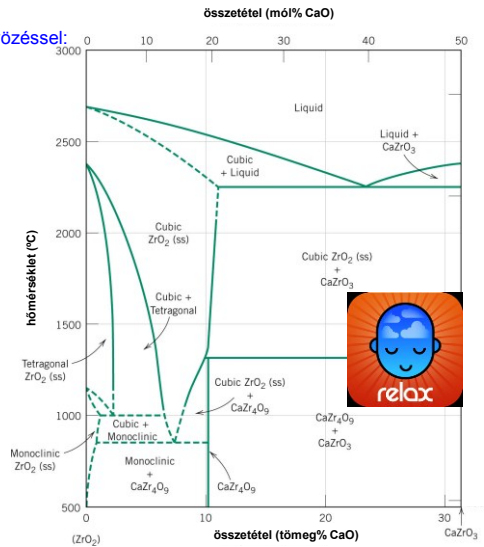
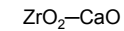
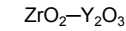
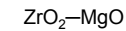

→ Cirkon hozzáadásával más kerámiák is ellenállóbbá tehetők a repedésekkel szemben!

→ I. Fázisátalakulással szívóított kerámiák!

27

Cirkon stabilizálása ötvözással:

6

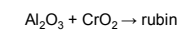
• Alumínium-oxid (Al_2O_3)

Tulajdonságok:

- színtelen, fehér
- olvadáspont 2700°C
- sűrűsége kb. 4 g/cm^3
- nagyon kemény (l. később)

Kristályos formák:

korund

Következő előadáshoz:
12-13.
tankönyvi fejezetek

28